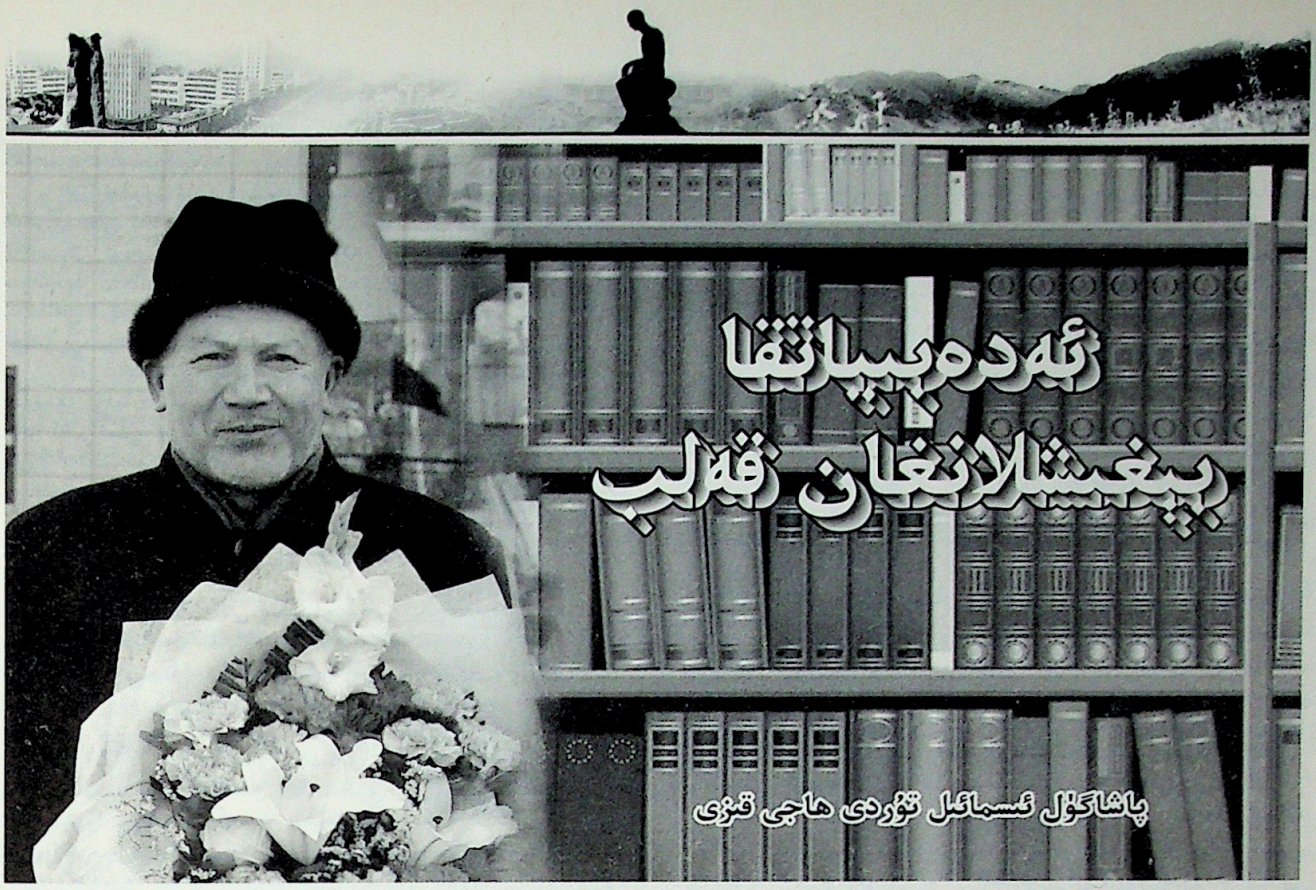

ئەدەبىياتقا بېغىشلانغان قەلب

پاشاگۈل ئىسمائىل تۇردى ھاجى قىزى

ھايات ئادەمگە مەڭگۈلۈك ئەمەس، ئەمما، مەڭگۈلۈك بولىدىغىنى ئۇنىڭدىن قالغان ئىز، ماڭغان قەدەم، قول بىلەن تۇتۇپ، مېھرىنى بېرىپ قىلغان ئىش؛ تەپەككۇر ئىچىدە ئىجاد قىلىش؛ ئۈمىد ۋە ئارزۇدا ئىنسانىيەتنىڭ تەقدىرى ئۈستىدە ئويلىنىش؛ ئۆزىنى مەنىۋى مۇكەممەللىككە يۈزلەندۈرۈش؛ ئىلىمنى ھەرىكەتكە كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئۆگىنىش، ئۆگىنىش ئۈچۈن زوق - شوق بىلەن ياشاش؛ مانا بۇ ھايات.

چېخوپ: «كىمكى ھېچنەرسىنى ئىستىمىسە، ھېچنەرسىدىن ئۈمىدۋار بولمىسا، ھېچنەرسىدىن ئەنسىرىمىسە ئەدەبىياتچى بولالمايدۇ» دېگەنىكەن.

2015 - يىلى 2 - ئاينىڭ 12 - كۈنى. ھاۋا ئوچۇق. فېۋرالنىڭ جاندىن ئۆتىدىغان شۇرغانلىق كۈنى باشلانغاندەك تۇراتتى. كېچە ئاسمىنىدا يېنىپ تۇرغان يۇلتۇزلار ئىچىدىن بىر يۇلتۇز سىرغىپ چۈشتى. بۇ يۇلتۇزنىڭ ساقىشى كۇچا ئاسمىنىنى دەققە تىترىتىپ ئۆتتى.

كۇچا ناھىيەلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسى ئالدىدا، كىشىلەرنىڭ خەت - چەك، ئەرز - شىكايەت ئىشلىرىدىكى ھاجىتىنى راۋا قىلىپ كەلگەن بىر ئادەم بار، ئاپپاق، كۆتمەك ساقاللىرى قىزىرىپ پىشقان توغاچتەك مەڭزىگە خويمۇ ياراشقان، ھەمىشە كۈلۈمسىرەپلا تۇرىدىغان، مېھرىلىك قوي كۆزلىرىدىن بىر خىل چېچەنلىكى، زېرەكلىكى چىقىپ تۇرىدىغان، پەندىمۇ، دىندىمۇ ئوخشاش ئىلىم تەھسىل قىلىپ، ئوتتۇرا يول تۇتۇپ ياشاپ، خەلق بىلەن ھۆكۈمەت ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى ياخشى كۆۋرۈكلۈك رول ئويناپ كەلگەن بۇ ئادەم ئابدۇرۇپ نىياز داموللام ئىدى. 65 يىللىق ھاياتىنى ئۆز كۈچىگە تايىنىپ، ھالال ياشاپ، خەتچىلىكتىن ئىبارەت تىرىكچىلىك بىلەن بىر ئائىلە ئەزالىرىنى بېقىپ كېلىۋاتقان بۇ ئەدىب بۈگۈن بىز بىلەن مەڭگۈلۈك ۋىدالىشىپ، نۇرغۇنلىغان قەلبداش، قەلەمداش ھەمسۆھبەتلىرىگە خوشمۇ دېمەستىن كېتىپ قالدى.

تېخى ئۈلۈشكۈن، يەنى 2015 - يىلى 7 - فېۋرال ئۇ كۇچا ناھىيەلىك مەدەنىيەت - تەنتەربىيە، رادىيو - تېلېۋىزىيە ئىدارىسىنىڭ يېڭىدىن سېلىنغان مەدەنىيەت مەركىزىدە ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى ئازات رەھمىتۇللا سۇلتان مۇئەللىم «ئىلىم ئۆگىنىشكە يۈرۈش قىلايلى» دېگەن تېمىدا لېكسىيە سۆزلىگەندە، ئالدىنقى قاتاردا ئولتۇرۇپ، پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئاڭلىغانىدى. ئازات سۇلتان مۇئەللىم كۇسەن دىيارىنىڭ ئۆزىگە سۇنغان خۇشپۇراقلىق بىر دەستە گۈلنى ئاشۇ مۆتىۋەر ئۇستازغا تەقدىم قىلغانىدا، زالدا يە-

كۇسەن لۇغىتى

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

نە بىر قېتىم گۈلدۇراس ئالقىش ياڭرىغانىدى.

ھايات ئۆزىنىڭ تۈمەن مىڭلىغان سىرلىرى بىلەن ئىنسانىيەت دۇنياسىنى ئاۋۇندۇرۇپ تۇرىدىكەن. تۈنۈگۈن كۆرگەنلەر بۈگۈن يوق. ھاياتلار ئۈمىدنىڭ پېشىگە ئېسىلىپ تارىخنى خاتىرىلەپ ماڭىدىكەن.

ئابدۇرۇپ نىياز داموللام 1950 - يىلى 6 - ئاينىڭ 1 - كۈنى كۇچا كونا شەھەر كۇچىبېرىق مەھەللىسىدە دىنىي زات ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. تۆۋەنگە چۈشۈش سىياستى بىلەن ئائىلىسى كۇچا ناھىيە ياقا بازىرى قاراڭغۇ كەنتىدە تۇرۇپ قېلىپ، ئۇنىڭ بالىلىق ۋە ياشلىق دەۋرلىرى ئاشۇ كەنتتە ئۆتكەن. باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەرنى شۇ يېزىدا ئوقۇپ تاماملىغان. ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇۋاتقان ۋاقتلىرىدىن باشلاپلا، ئەدەبىيات ۋە تارىخقا ئوتتەك قىزىقىپ، مەشىق تەرىقىسىدە نۇرغۇنلىغان شېئىر ۋە قوشاقلارنى يازغان. مەكتەپنىڭ قارا دوسكىسىدا ۋە «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى» گېزىتىدە بىر قىسىم ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنىپ، «بالا يازغۇچى» دەپ تەرىپلىنىپ، كۆيۈۋاتقان يۈرىكىگە پىلىك يېقىلغان. يازغۇچىنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگەن يىلى سولچىل لۇشيەننىڭ قارا بورىنى كۆتۈرۈلۈپ، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دىن ئىبارەت بالايىئاپەتنىڭ باشلىنىش يىللىرىغا توغرا كېلىپ قېلىپ، سىياسىي جەھەتتە مەسىلە بار ئائىلىنىڭ پەرزەنتى دەپ چەتكە قېقىلىپ، ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدا بىلىم ئىگىلەش ئارزۇسى كۆپۈككە ئايلىنىپ، يېزىدا دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان. مەرھۇمنىڭ ئاتىسى نىياز داموللام تونۇلغان مۇدەررىس، ئۆلىما ئاخۇنۇم، ئىسلام دىنى مائارىپچىسى بولۇپ، ئۇ بىر تەرەپتىن دېھقانچىلىق قىلغاچ، يەنە بىر تەرەپتىن ئاتىسىدىن دىنىي ئىلىم تەھسىل قىلغان. كىچىكىدىن يۈرىكىگە تۇتاشقان ئەدەبىيات ئوتى سەۋەبلىك ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەنمۇ شۇغۇللىنىپ، يازغانلىرىنى ئانچە - مۇنچە مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلدۇرۇپمۇ تۇرغان.

پارتىيە مەركىزى كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، سىياسەتنىڭ ئەمەلىيلىشىشى بىلەن، ئۇلار كۇچا كونا شەھەرگە قايتىپ كېلىپ، مەھەللىسىدە بىر مەزگىل ئىماملىق قىلغان. ئۇ مەيلى قانداقلا ئىش قىلسۇن، كىتاب ئوقۇشنى، يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشنى بىرەر كۈنمۇ توختىتىپ قويمىدى. 1988 - يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئەدەبىيات، تارىخ پەنلىرى بويىچە كۇچادا ئاچقان ئىككى يىللىق ئۆگىنىش كۇرسىغا قاتنىشىپ، بىلىم ئاشۇرۇپ، ئالىي تېخنىكوم مەدەنىيەت سەۋىيەسىگە يەتكەن.

ئابدۇرۇپ نىياز داموللام بەش جان ئادەمنىڭ تىرىكچىلىكى ئۈچۈن سومكىسىغا كېرەكلىك نەرسىلەرنى سېلىپ، كۇچا ناھىيە يېڭىشەھەر پوچتىخانا ئالدىدا ھاجەتمەنلەرنىڭ خەت - چەكلىرىنى يېزىپ بېرىش مۇلازىمەت كەسپى بىلەن تاكى ئۆمرى ئاخىرلاشقىچە شۇغۇللاندى. بىركۈنى ئۇ ماڭا: «قىزىم، مېنىڭ بۇ ئىش - ئوقىتمىنىڭ كىرىمى ئايلىقچىنىڭ كىرىمگە يېتىپ قالىدۇ، بەزى ئايلاردا ئېشىپمۇ كېتىدۇ، لېكىن، قەلەم ھەققىدىن كۆپ ياخشى جۇمۇ» دەپ، ئۆز ئىشىدىن سۆيۈنۈپ كۈلگەنىدى.

«بەزىدە كەچتە ئۆيگە كېلىپلا، ‹ۋاي پۇتۇم، ۋاي بېلىم› دەپ، ۋايساپ كېتەتتى. پۇتى، بېلى قىشتا ئاغرىيتتى. قىش بولسىلا پۇتۇم ئىسسىمايدۇ دەيتتى. ‹ئۇنداق بولسا ئەتىدىن باشلاپ چىقمىسىلا، ئۆيدە ئارام ئالغاچ، كىتابلىرىنى ئوقۇپ، يېزىقچىلىقلىرىنى قىلسىلا، سەيپۇڭلۇقۇمدىن كىرگەن كىرىم بىلەن ياشاپ تۇرايلى، بالىلارمۇ چوڭ بولۇۋاتىدۇ، رىزقىنى بېرە› دېسەم ‹ياق، بولمايدۇ خوتۇن. مەن پۈتۈنسۇرۇك ئەر تۇرۇپ، سىلىنىڭ قولۇڭلىغا قاراپ ياتامدىم، مەن سىلىنى، بالىلىرىمىزنى، مۇشۇ ئۆينى بېقىشىم كېرەك› دەيتتى - دە، بىرەر كۈن ئارام ئېلىپلا، يەنە چىقىپ كېتەتتى رەھمەتلىك.» دەپ كۆز يېشى قىلدى ئاتمىشلاردىن ئاشقان ئۆمۈر جۈپتى.

«دادام كىتابنى بەك ياخشى كۆرەتتى. تۇرمۇشىدىن ئېشىنىپ قالسىلا، كىتاب سېتىۋالاتتى. ئاخشاملىرى كىتاب ئوقۇيتتى. ‹مەن چوڭ بولدۇم دادا، كىچىكرەك بولسىمۇ مەن ئاچقان تاللا بازىرىنىڭ سودىسىمۇ خېلى يامان ئەمەس، ئەمدى ئارام ئالسىلا، ئەگەر ھۆكۈمەتكە ئىشلىگەن بولسىلا، پېنسىيەگە چىقاتتىلا› دېسەم، ‹رەھمەت بالام! ئىنسابىڭغا بارىكاللا، سېنىڭمۇ ئۆيۈڭ، باقىدىغان خوتۇن - بالىلىرىڭ بار، سالامەتلىكىم ياخشى بولغاندىن كېيىن مەدراپ تۇراي، ئۇ يەرگە چىقسام، ئۇنىڭ - بۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ، ھال - مۇڭ بولۇپ تۇرىدىكەنمەن، كۆڭلۈممۇ ئېچىلىپ قالىدىكەن» دەيتتى دادام.

بىر كۈنى دادام ئۆيگە شۇنداق خۇشال، روھلۇق كىرىپتۇ. ناھىيەمىزنىڭ ھاكىمى ھەسەنجان ھاكىم ماڭا بىر كومپيۇتېر بەردى، ‹يېزىقچىلىقنى مۇشۇنىڭدا قىلسىلا، پارتىيەمىزنىڭ ياخشى سىياسىتىنى، كۇچانى كۆپلەپ تەشۋىق قىلسىلا، خەلقنىڭ بەختىيار، خاتىرجەم تۇرمۇشىنى يازسىلا› دېدى. قاراڭلار، مانا خاتىرە كومپيۇتېركەن، ئۆز قولى بىلەن بەردى، ياشىراق بولغان بولسام ئۆگىنەتتىم، ئەپسۇس 60 تىن ئاشتىم، شۇنداقتىمۇ تىرىشىپ باقاي، ئىلگىرىمۇ ھەسەنجان ھاكىم كىتاب، خاتىرە بەرگەن» دەپ كىچىك بالىدەك خۇش بولۇپ كەتكەن دادام نەچچە كۈنگىچە كۆرگەن - بىلگەنلەرگە سۆزلەپ يۈر-

دى، ـ دېدى ئوغلى ماڭا ھەسرەت بىلەن.

ئالىم، زىيالىيلىرى قەدىرلەنمىگەن ئەل خارابتۇر. ئەزەلدىن ئىلىم ئەھلى قەدىرلىنىپ كەلگەن مەرىپەتلىك ئەل كۇچانىڭ بۈگۈنىدە ھېلىھەم ئابدۇرۇپ نىياز داموللامغا ئوخشاش ئۇستازلىرىمىزنىڭ بەلگىلىك ھۆرمەت ۋە ئېھتىرامغا ئىگە بولۇشى مېنى چوڭقۇر تەسىرلەندۇردى. ھەسەنجان ھاكىمغا بولغان ھۆرمىتىم تېخىمۇ ئاشتى.

ئوغلى دادىسىنىڭ ئىشلىرىنى ئەسلەپ يەنە مۇنداق دېدى: «دادام مېنى ئۈرۈمچىگە ئاپارساڭ، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىگە كىرسەك، ئازات سۇلتان رەئىسىمىز بىلەن كۆرۈشسەم، مىجىت ناسىر بىلەن ھال ـ مۇڭ بولۇپ كەلسەم بولاتتى» دېگەنىدى. مەن دادامنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن ئۈرۈمچىگە ئاپاردىم. دادام خۇشاللىقىدا ماڭا: «رەھمەت بالام! تىلىكىمگە يەتكۈزدۈڭ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىگە كىرىپ، ئۆزۈمنى كاتتا جايغا بارغاندەك ھېس قىلدىم. بۇ يەردە ئاقىللار، جاھاننىڭ سەركىلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۆزۈمنى بىر ئالىي بىلىم يۇرتىغا كىرىپ ئوقۇغان قىران يىگىتتەك ھېس قىلدىم» دېگەنىدى.

ئابدۇرۇپ نىياز داموللام ھاياجان ۋە سەممىيلىك بىلەن قەلەم تەۋرەتتى، زوق بىلەن يازاتتى. مۇشەققەتلىك كۈنلەرگە يۈزلىنىپ تۇرۇپ تەبەسسۇم قىلالايتتى. ھەر قانداق ئەسەرگە ھارارەت بەرگەن نەرسە يازغۇچىنىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىكى ھاياجان، پىداكارلىق، جاسارەت، چىداملىق ۋە ماھارەت ئۇچقۇنلىرىنىڭ مۇجەسسەمدۇر.

ئۇ ئۆزىگە يول كۆرسەتكەن، ياخشىلىق قىلغان، ياردەم قىلغانلارنى ئەسلەيتتى، تىللاردا داستان قىلاتتى. بىر كۈنى بىر ئىش بىلەن پوچتىخانىغا كىردىم، ئادىتىم بويىچە ئالدى بىلەن بۇ مويسىپىت ئۇستازغا سالام بەردىم. سومكىسىدىن شەرەپ گۇۋاھنامىلىرى ۋە ئەزالىق كىنىشكىلىرىنى ئېلىپ كۆرسەتتى ھەمدە: «ھاياتىمدا ماڭا كۆپ ياخشىلىقلارنى قىلغان ئازات سۇلتان، مىجىت ناسىر، كۇچادا رەھمەتلىك ئەخمەت تۆمۈر بىلەن ھەسەنجان ھاكىم قاتارلىقلارنى ھەرۋاقىت ئەسلەپ تۇرىمەن، ھەربىر دۇئالىرىمدا ياخشى تىلەكلەرنى تىلەيمەن. ھەسەنجان ھاكىم بىز كۇچادىكى ئەدىبلەرگە ئاچقان سۆھبەت يىغىنىدا بىزنى ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە ساياھەت ۋە ئېكسكۇرسىيەگە ئورۇنلاشتۇرىمىز، كۇچانى سىرتقا تەشۋىق قىلىش كېرەك. بۇنىڭدا يازغۇچى، شائىرلارنىڭ رولى زور. يۈز يىللاردىن بۇيانقى تەرەققىياتلارنى، ئۆزگىرىشلەرنى ياخشى يېزىڭلار، دېدى. شۇنداق خۇش بولۇپ كەتتىم، ناھىيە رەھبەرلىرىمىزنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشىدە ئىچكىرى ئۆلكىلەرنى كۆرۈۋالىدىغان بولدۇق ـ ھە! » دەپ زوق ـ شوق بىلەن سۆزلەپ كەتتى. قەلبىگە گۈزەل ئارمانلارنى پۈككەن بۇ ئۇستاز شۇنداق تۇيۇقسىز كېتىپ قالدى. مۇشۇ يەرنى يېزىۋاتقاندا كۆزلىرىمدىن ئىسسىق ياشلىرىم مەڭزىمنى بويلاپ ئاقتى. رەھمەتلىك شۇنچە ئۈمىدۋار ئىدى. «ئارمىنىڭىز چېچەك ئاچقۇسى، خاتىرجەم ئۇخلاڭ، روھىڭىز ھەر ۋاقىت بىز بىلەن بىللە» دېدىم ئۈنسىز.

مەرىپەتپەرۋەر ئىجتىمائىي پائالىيەتچى ئابدۇرۇپ نىياز داموللامنىڭ ھازىرغىچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»، «جۇڭگو مىللەتلىرى»، «شىنجاڭ ياشلىرى»، «مىراس»، «شىنجاڭ تارىخىي مەدەنىيەتلىرى»، «شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەن ئىلمىي» ژۇرنىلى، «بۇلاق»، «مەركىزى خەلق رادىيو ئىستانسىسى»، «ئاقسۇ ئەدەبىياتى»، «كۇسەن مەدەنىيتى»، «شىنجاڭ گېزىتى»، «شىنجاڭ قانۇنچىلىق گېزىتى»، «ئاسىيا كىندىكى»، «ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى»، «ئاقسۇ گېزىتى» قاتارلىق گېزىت ـ ژورنال، رادىيولاردا 200 پارچىگە يېقىن ئەدەبىي ـ ئەسەرلىرى، 200 پارچىدىن ئارتۇق خەۋەرلىرى ئېلان قىلىنغان. ئاشۇ بىر يۈرۈش نەتىجىلىرى بىلەن ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك ئاخبارات مۇكاپاتىغا ھەم كۇچا ناھىيەلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى، كۇچا ناھىيەلىك مەدەنىيەت ـ تەنتەربىيە، رادىيو ـ تېلېۋىزىيە، نەشرىيات ـ ئاخبارات ئىدارىسى تەرىپىدىن كۇچانى سىرتقا تەشۋىق قىلىشتىكى «ئىلغار شەخس» دەپ باھالىنىپ شەرەپ گۇۋاھنامىسىغا ئېرىشكەن.

شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى بولغان ئابدۇرۇپ نىياز داموللامنىڭ «مەرىپەت مەشئىلى» ناملىق كىتابى نەشرگە تاپشۇرۇلغان.

مەن تىرىشچان، سەۋرچان، خۇشپېئىل بۇ ئۇستاز ھەققىدىكى ئەسلىمەمنى ئەل سۆيگەن شائىرىمىز مۇھەممەدجان راشىدىن ئابدۇرۇپ نىياز داموللامنىڭ خاتىرىسىگە يېزىپ بەرگەن مۇنۇ شېئىرى بىلەن ئاخىرلاشتۇردىمەن:

يامان كۈنلەر مەن بىلەن كەتكەي،
ياخشى كۈنلەر سەن بىلەن قالسۇن.
مەنلا تارتاي تىكەن دەردىنى،
قىزىل گۈللەر سەن بىلەن بولسۇن!

ئاپتور: كۇچا ناھىيە ئۇچا ئوتتۇرا مەكتەپتە